

UDTALELSE OM DYREFORSØG

INDHOLD:

1) INDLEDNING	2
2) DYREFORSØG I DANMARK	2
3) LOVGIVNING VEDRØRENDE DYREFORSØG	3
4) GENEREL ETISK VURDERING AF DYREFORSØG	5
5) ETISK STILLINGTAGEN TIL EN RÆKKE UDDYBENDE SPØRGSMÅL I RELATION TIL DYREFORSØG	7
6) OPSTALDNING AF FORSØGSDYR	14
7) VURDERING AF DEN EKSISTERENDE LOVGIVNING VEDRØRENDE DYREFORSØG	15
8) FORSLAG OG ANBEFALINGER	17

1) INDLEDNING

Ifølge lov om dyreforsøg (§ 20, Stk. 3) skal justitsministeren senest i folketingsåret 1992-93 fremsætte forslag til ændring af lov om dyreforsøg. På den baggrund har Det Dyreetiske Råd som sin første opgave valgt at se nærmere på dyreforsøg og den eksisterende lovgivning på området.

Rådet har behandlet dyreforsøg på seks heldagsmøder. Det første møde havde form af en ekskursion til Novo Nordisk A/S og til Panum Institutet. De to steder fik rådets medlemmer forevist stalde og forsøgsfaciliteter og havde lejlighed til at stille spørgsmål og udveksle synspunkter med repræsentanter for alle personalegrupper, som beskæftiger sig med dyreforsøg og pasning af forsøgsdyr.

Endvidere deltog en del af Rådets medlemmer i et seminar for Folketingets Retsudvalg om Dyreforsøgslovgivningen, afholdt i februar 1992.

Enkelte medlemmer har set forsøgsfaciliteter og talt med forsøgsudøvere ved bl.a. Aarhus Universitet og Lundbeck.

Til det tredje møde havde Rådet indbudt repræsentanter fra Forsøgsdyrenes Værn og Komiteen mod Dyreforsøg til at fremlægge disse organisationers synspunkter vedrørende dyreforsøg; men ingen af de to organisationer gav møde. På det tredje møde var lektor, dr.med.vet. Per Svendsen fra Odense Universitet til stede for at svare på spørgsmål fra Rådet.

2) DYREFORSØG I DANMARK

Dyreforsøg kan opdeles i forskellige grupper efter deres formål:

- A) Biologisk bestemmelse af stoffers styrke og renhed
(Man kan f.eks. undersøge om et lægemiddel er forurenset ved at teste om det fremkalder feber hos kaniner.)
- B) Afprøvning af stoffers giftighed, lokal irritation og lignende.
(Man kan f.eks. undersøge, hvor stor en dosis af et stof, der skal til for at give akutte forgiftningssymptomer hos en rotte.)
- C) Udvikling af lægemidler og andre metoder til forebyggelse og behandling af sygdomme hos mennesker og dyr.
(Dyr kan f.eks. ad medicinsk eller mekanisk vej påføres bestemte sygdomssymptomer og derpå anvendes til screening af potentielt virksomme lægemidler. Eller læger kan afprøve og indøve nye operationsteknikker på bedøvede dyr.)

D) Anvendelse af dyr som led i undervisning og uddannelse på universiteter og andre højere læreanstalter.

(F.eks. indøver dyrlægestuderende operationsteknikker på bedøvede dyr.)

E) Grundforskning.

(I udforskningen af de arvelige anlægs funktion kan man f.eks. ændre eller ødelægge et gen hos en mus og undersøge, hvorledes den pågældende mus adskiller sig fra sine normale artsfæller.)

Der anvendes i Danmark noget over 300.000 forsøgsdyr om året, hvoraf langt de fleste bliver brugt til de første tre grupper af forsøg. Over 90% af de anvendte dyr er mus og rotter, et par procent er kaniner og knap én procent er svin. Endelig anvendes der årligt omkring 200 hunde, 200 katte og under 100 aber - disse dyrearter bidrager altså samlet med under 2 promille af de anvendte dyr.

Hovedparten af forsøgene i gruppe A), B) og C) sker efter krav fra offentlige myndigheder enten herhjemme eller i lande, som danske virksomheder eksporterer til. For det meste er der tale om fastlagte forsøgsprocedurer, som forsøgsudøverne sjældent har indflydelse på.

Forsøgene i gruppe D) og E) sker ikke efter direkte krav fra offentlige myndigheder; men indirekte er staten med til at støtte en væsentlig del af disse forsøg, f.eks. gennem forskningsbevillinger til bestemte områder og gennem krav til uddannelsernes indhold.

3) LOVGIVNING VEDRØRENDE DYREFORSØG

Brugen af dyr til forsøg er i Danmark reguleret af lov om dyreforsøg.

Forsøg på hvirveldyr, som er forbundet med smerte, lidelse, væsentlig ulempe eller varigt men, må ifølge loven kun ske efter tilladelse. Tilladelser til dyreforsøg gives af Dyreforsøgstilsynet - et administrativt organ, der er nedsat i henhold til lov om dyreforsøg, og som ledes af Rådet for Dyreforsøg. Rådets formand og de øvrige 9 medlemmer udpeges af Justitsministeren. Der er ikke fastsat noget om, for hvor lang tid ad gangen Rådets medlemmer beskikkes.

Bortset fra formanden udpeges medlemmerne efter udtalelse fra to forskningsråd, Sundhedsstyrelsen, industrien, de sygdomsbekæmpende foreninger og for de sidste fire medlemmers vedkommende fra dyreværnsorganisationerne.

For at en person kan opnå tilladelse til at udføre dyreforsøg skal en række krav være opfyldt:

- * Personen må i kraft af sin uddannelse og beskæftigelse være i stand til at sikre, at forsøgene udføres på forsvarlig måde. I praksis betyder det bl.a., at personen skal have en naturvidenskabelig uddannelse og for nye ansøgere vedkommende have gennemført et særligt kursus om forsøgsdyrkundskab.
- * Forsøget skal tjene mindst et af en række nærmere specificerede formål. De ovenfor nævnte fem formål falder alle under de i loven nævnte formål.
- * Der skal anvendes et i dyrerækken så lavt stående dyr som muligt.
- * Der skal anvendes så få dyr som muligt.
- * Der skal anvendes den fremgangsmåde, som forvolder mindst mulig smerte, lidelse og varigt mén for dyrene.
- * Der skal anvendes den fremgangsmåde, som mest sandsynligt fører til tilfredsstillende resultater.
- * Dyr må ikke anvendes til forsøg, hvis der findes velegnede alternativer, f.eks. celle-, vævs- eller organkulturer.
- * Indgrib og påvirkninger, der kunne være forbundet med smerte, må kun udføres, når dyret er bedøvet.
- * Kun undtagelsesvis må man undlade at aflive bedøvede dyr efter bedøvelsens ophør. Dyret skal i så fald i videst muligt omfang efterbehandles med smertestillende midler.
- * Hvis dyr under forsøg kommer i en tilstand, som er forbundet med lidelse, skal lidelsen i videst muligt omfang lindres.

Det er også fastlagt i loven, at Rådet for Dyreforsøg kan give påbud om forsøgsdyrenes opstilling og pasning og forsøgslokalernes indretning. Dyreforsøgstilsynet har til enhver tid ret til at inspicere forsøgslokaler. Endelig har Rådet mulighed for at tilbagekalde en tilladelse, hvis der er sket grov eller gentagen overtrædelse af reglerne eller af Rådets påbud.

Danmark efterlever Den Europæiske Konvention til Beskyttelse af Forsøgsdyr af 1986.

Denne konvention er delvis udmøntet i et EF-direktiv vedrørende forsøgsdyr (86/609/EØF). I henhold til dette direktiv er der i 1990 udstedt en bekendtgørelse, som angiver nøjere retningslinier for forsøgsdyrs opstaldning og pasning. Bekendtgørelsen pålægger indehaveren af tilladelse til at udføre dyreforsøg at sørge for følgende: At forsøgsdyrene holdes under forhold, som sikrer deres sundhedstilstand og velbefindende. At dyrenes fysiologiske og etologiske behov tilgodeses bedst muligt. At dyrenes forhold lever op til nogle detaljerede mindstekrav, som er specificeret i EF-direktivet.

Dyreforsøgstilsynet afgiver en årlig beretning, som indeholder korte beskrivelser af en række af de forsøg, der er givet tilladelse til, og som indeholder en oversigt over antallet af anvendte dyr fordelt på forskellige dyrearter.

Derimod er det ikke muligt at få oplyst identiteten på de personer, der udfører dyreforsøg.

Dette er i store træk de juridiske rammer, som dyreforsøg er underlagt i Danmark.

4) GENEREL ETISK VURDERING AF DYREFORSØG

Ved dyreforsøg anvendes dyr som midler til at opnå menneskelig erkendelse. I det omfang dyrene påføres smerte, lidelse, væsentlig ulempe eller varigt men, opstår der et etisk dilemma. På den ene side er det ud fra gængse etiske holdninger betænkeligt at genere eller skade dyr. De dyr, der i denne sammenhæng er tale om, er væsener, der lige som mennesker kan opleve smerte og anden form for lidelse. På den anden side kan den erkendelse, som opnås gennem dyreforsøg være af vital betydning for mennesker og i visse tilfælde også for dyr. Det gælder for eksempel i forbindelse med udvikling af lægemidler.

Man kan undgå dilemmaet ud fra to forskellige modsatrettede synspunkter.

Det er på den ene side det menneskecentrerede synspunkt, ifølge hvilket dyr blot er at betragte som midler, mennesker kan anvende ud fra egne behov. Ifølge det menneskecentrerede synspunkt er der kun grund til at tage hensyn til dyr, i det omfang dyrenes velbefindende betyder noget for mennesker. Hvis f.eks. hundeejere tager anstød af, at hunde anvendes til forsøg, så bør dette forhold tælle med en vis vægt i den etiske afvejning; men dyr, som ingen (eller næsten ingen) føler noget for, f.eks. rotter, kan anvendes uden begrænsninger.

På den anden side er der det dyrecentrerede synspunkt, ifølge hvilket menneskelige interesser altid bør komme i anden række i forhold til dyrs tarv. Således er det kun etisk forsvarligt at udføre et dyreforsøg, hvis forsøget direkte kommer de anvendte forsøgsdyr til

gode.

Rådet forkaster begge disse to ekstremer som grundlag for sin vurdering af dyreforsøg.

Det menneskecentrerede synspunkt forkastes ud fra den opfattelse, at en anstændig etisk stillingtagen forudsætter, at man forsøger at sætte sig i alle berørte parters sted. Når man forsøger at sætte sig i dyrenes sted, kan man ikke undgå at opfatte stærk smerte og anden lidelse som noget etisk set betænkeligt.

Tilsvarende afvises det dyrecentrerede synspunkt. Lige som man ikke etisk set kan forsvare at se bort fra dyrs lidelser, kan man heller ikke forsvare konsekvent at sætte menneskelige behov og interesser i anden række.

Rådet tilslutter sig følgelig et mellemstandpunkt, ifølge hvilket de goder, som opnås gennem dyreforsøg, skal stå mål med de ulemper, som dyrene påføres gennem forsøgene.

Det betyder:

- * at forsøg, hvor dyr oplever stærk smerte eller anden form for intens lidelse ikke kan accepteres.
- * at et forsøg kun kan accepteres, hvis det må formodes at være til væsentlig gavn for mennesker eller dyr, f.eks. ved at forebygge væsentlig lidelse. Endvidere må det forlanges, at det ikke er muligt at nå de samme resultater uden dyreforsøg eller gennem forsøg, som er mindre lidelsesvoldende.

Det må understreges, at det er oplevelsen af smerte og anden form for lidelse, som tillægges betydning. Rådet tager derfor ikke afstand fra forsøg, der potentielt er lidelsesvoldende, så længe forsøgsudøveren ved hjælp af bedøvelse, smertebehandling eller lignende forhindrer, at dyrene oplever smerte eller anden form for lidelse.

Rådet vil også understrege, at kravet om, at forsøg skal være til gavn ikke skal forstås på den måde, at forsøgsudøveren forud for ethvert forsøg skal kunne dokumentere, at forsøget med en vis sandsynlighed vil medføre bestemte gavnlige resultater. Forstået på denne måde ville kravet udelukke al grundforskning. Men da man ved, at netop grundforskningen på det lange sigt skaber de største fremskridt i erkendelsen af f.eks. årsagerne til sygdomme, må denne forskning som helhed klart betegnes som gavnlig.

Sammenfattende er det derfor Rådets opfattelse, at dyreforsøg kun kan forsvares etisk, hvis

de er nødvendige for at opnå resultater, som formodes at være til væsentlig gavn. Forsøg hvor dyr oplever stærk smerte eller anden intens lidelse kan under ingen omstændigheder forsvares.

5) ETISK STILLINGTAGEN TIL EN RÆKKE UDDYBENDE SPØRGSMALE I RELATION TIL DYREFORSØG

Den eksisterende lovgivning vedrørende dyreforsøg, den hidtidige hjemlige debat om emnet samt udviklingen inden for grene af den moderne bioteknologi giver anledning til en række uddybende spørgsmål, som ikke umiddelbart lader sig besvare på baggrund af Rådets generelle etiske holdning til dyreforsøg.

a) Lidelse

Traditionelt har diskussionen om dyreforsøg fokuseret meget på smerter, hvilket hænger sammen med, at tidligere tiders dyreforsøg ofte indebar, at man foretog operative indgreb på dyr uden bedøvelse. Et gammeldags ord for modstand mod dyreforsøg er ligefrem "anti-vivisektionisme" - altså modstand mod, at der skæres i levende dyr. Med udviklingen af bedøvelses-metoder og smertestillende midler er det dog i dag muligt at udføre dyreforsøg, uden at dyrene oplever væsentlige smerter. Derimod har forskningen i f.eks. psykiske sygdomme medført, at man i forsøgsøjemed kan påføre dyr angst, depression og anden form for lidelse.

Der er ingen tvivl om, at stærke smerter indebærer lidelse. Lettere smerter, f.eks. i forbindelse med udtagning af blodprøver, er derimod ikke altid ubehagelige - dem kan man vænne sig til.

Ud over smerte er der andre og nok så væsentlige former for lidelse, f.eks. stærk kvalme, angst, fortvivlelse, depression og psykisk stress. Hvis man spørger sig selv, hvilke former for lidelse, man er mest bange for, så vil flere af de nævnte former for lidelse optræde på linie med og måske over fysiske smerter. Noget tilsvarende må antages at gælde, hvis man ser situationen fra forsøgsdyrenes synsvinkel.

Derfor er det af afgørende etisk betydning, at man i diskussionen af forsøgsdyrenes vilkår fokuserer bredt på lidelse og betragter smerte som blot én form for lidelse på linie med andre.

b) "Alternativer"

Ved alternativer forstås alle metoder, som tjener til at erstatte forsøg med levende dyr, reducere deres antal eller mindske påvirkningen af dyrene.

Inden for biologisk styrkebestemmelse, afprøvning af stoffer og udvikling af lægemidler kan der f.eks. være tale om at anvende kemiske analysemetoder og celle-, vævs- eller organkulturer. F.eks. kan man teste stoffers kræftfremkaldende virkninger på grundlag af deres evne til at påvirke celledelingen i vævs-kulturer.

På nogle områder, f.eks. inden for biologisk styrkebestemmelse, har sådanne alternativer i de seneste årtier erstattet store grupper af dyreforsøg. På andre områder, f.eks. inden for udvikling af lægemidler, har alternativerne ikke kunnet afskaffe dyreforsøg, men de har medvirket til en væsentlig nedbringelse af antallet af forsøgsdyr. Alternativer anvendes her ofte til de indledende undersøgelser, som afgør hvilke dyreforsøg der senere skal udføres.

Der er ingen tvivl om, at udviklingen inden for bl.a. cellebiologien i de kommende årtier vil styrke udviklingen af alternativer, som enten kan afskaffe bestemte typer af dyreforsøg eller reducere deres antal.

Ved alternativer kan man som nævnt også forstå nye metoder til at udføre forsøg med levende dyr, som enten tjener til at nedbringe antallet af dyr eller mindske påvirkningen af dyrene, som indgår i forsøgene. Et betydningsfuldt eksempel herpå har man inden for metoder til afprøvning af stoffers giftighed.

Indtil for nylig anvendte man i vid udstrækning den såkaldte LD50-test til afprøvning af stoffers giftighed. Ideen med testen er at måle et stofs giftighed ved at finde ud af, hvor stor en dosis af stoffet, der vil slå halvdelen af en gruppe dyr ihjel. Hver test kræver i sin traditionelle form et meget stort antal dyr (60-80 af hver testet dyreart), som for en stor dels vedkommende bliver forgiftet til døde.

For nylig er der udviklet en såkaldt "Begrænset Dosis Test", hvor man får et tilsvarende mål for stoffers giftighed med anvendelse af under en fjerdedel så mange dyr, som belastes langt mindre. Målet er her kun, at der konstateres tegn på forgiftning, ikke at dyrene dør. Selv om denne test langt fra er harmløs er den dog en betydelig forbedring i forhold til LD50-testen.

Forudsætningen for at de alternative metoder bliver anvendt i større stil er dog, at myndighederne tager dem til sig. Desværre er der en betydelig træghed med hensyn til at få myndigheder nationalt og internationalt til at godkende nye og mere dyrevenlige forsøgs-metoder.

Etisk set er det derfor af helt afgørende betydning, at myndigheder nationalt og internationalt arbejder på at tilpasse kravene til afprøvning af kemiske stoffer, lægemidler m.m. således at de hele tiden er på højde med udviklingen inden for forskningen i alternative metoder.

Et andet område, hvor alternativer spiller en rolle, er inden for undervisning og uddannelse. Ting, som traditionelt har været præsenteret i form af demonstrationer eller forsøg med levende dyr, kan i et vist omfang erstattes af videopræsentationer, computersimulationer og lignende.

På dette område behøver der heller ikke at være tale om et enten eller. Ofte vil alternativer kunne tjene til at give en indføring i en problemstilling, inden den studerende præsenteres for et levende forsøgsdyr.

c) Anvendelse af dyr til afprøvning af kosmetik og andre "luksus-produkter"

Der er ikke i Danmark noget generelt krav om, at tærdige kosmetik-produkter skal afprøves på dyr, inden de kommer i handelen. Derimod er der en række EF-direktiver og en tilsvarende dansk bekendtgørelse vedrørende kosmetik (Miljøministeriets bekendtgørelse nr. 116 af 26. februar 1991), som indeholder "positivlister" over hvilke farvestoffer, konserveringsmidler og solbeskyttelsesmidler, som må anvendes i kosmetik. Stofferne på disse lister er allerede gennem dyreforsøg afprøvet for giftighed, lokal irritation og lignende. Hvis en kosmetik-producent ønsker at anvende et stof, som ikke allerede er på listen, skal stoffet optages på listen, hvilket kræver dokumentation i form af bl.a. en række dyreforsøg.

Ud fra en etisk betragtning må det være rimeligt, at producenter af kosmetik holder sig til at bruge stoffer, som allerede er godkendt og derfor ikke skal testes gennem dyreforsøg. Godt nok bygger godkendelserne på dyreforsøg; men da forsøgene nu én gang er foretaget, må det være i orden, at man drager den nytte af dem, som man kan.

Hvad angår kosmetik og andre "luksus-produkter", der indeholder stoffer, som kræver dyreforsøg for at blive godkendt, må det etisk set mest korrekte være, at man undværer et sådant produkt, frem for at produktets giftighed, lokal irritation m.m. afprøves ved hjælp af dyreforsøg. I denne forbindelse må det dog nævnes, at begrebet "kosmetik" også omfatter produkter, der normalt ikke opfattes som luksus, f.eks. tandpasta og sæbe.

Hvis myndighederne ikke har hjemmel til at forhindre, at et sådant produkt kommer på

markedet. f.eks. på grund af EF-regler, kan det dog være rimeligt at acceptere afprø-
ning. Det afgørende må være, om dyreforsøg tjener til at forebygge menneskelig lidelse
og sygdom, ikke om lidelsen forårsages af kosmetik eller af andre ting.

Befolkningen og politikerne bør indse, at en fornuftig løsning af problemerne på dette
område forudsætter, at der tages overordnede politiske beslutninger, om hvilke produk-
ter der skal kunne sælges, og om hvilke krav der skal stilles til sikkerheden af disse pro-
dukter. Disse beslutninger må bygge på en afvejning af forbrugernes ønske om at kunne
købe og industriens ønske om at kunne producere nye produkter i forhold til på den ene
side forbrugernes sikkerhed og på den anden side hensynet til forsøgsdyrene. At være
imod dyreforsøg på "luxus-produkter", samtidig med at man både kræver et frit marked
og sikre produkter er udtryk for dobbeltmoral.

d) Dobbeltforsøg

Ud fra gængs videnskabelig metode er det ikke tilstrækkeligt at udføre et enkelt vellykket
forsøg. Tværtimod, hvis forsøget giver et interessant resultat, må det gentages for at doku-
mentere, at resultatet er reproducerbart. I den videnskabelige litteratur anerkendes et re-
sultat ikke, uden at det er dokumenteret reproducerbart.

Derimod er det selvfølgelig ikke rimeligt at gentage forsøg, hvis resultater allerede er til-
strækkeligt dokumenteret og anerkendt. Der kan dog i dag opstå situationer, hvor f.eks.
producenter af lægemidler er tvunget til at foretage sådanne unødige forsøg, fordi de på
grund af forretningshemmeligheder ikke har adgang til konkurrenternes forsøgsresulta-
ter.

Det må ifølge Rådets opfattelse være en væsentlig opgave for de offentlige myndigheder,
som godkender lægemidler og andre produkter, at medvirke til at forhindre sådanne unø-
dige dobbeltforsøg.

Endvidere må det være en væsentlig opgave på internationalt plan at sikre en samord-
ning af de forskellige myndigheders godkendelses-procedurer, således at det samme pro-
dukt ikke skal afprøves efter to forskellige forsøgsprocedurer.

e) Begrebet "lavt stående dyr"

I lov om dyreforsøg forlanges det, at der i "ethvert forsøg skal anvendes et i dyrerækken
så lavt stående dyr som muligt" (§ 6); men loven gør det ikke klart, hvad der menes med

"lavt stående".

Hvis meningen er, at et dyr er mere "lavt stående", i jo mindre grad det må formodes at kunne opleve smerte eller anden form for lidelse, så må kravet ud fra en etisk betragtning siges at være rimeligt. Således findes der f.eks. nogle orme hvis nervesystem indeholder et relativt lille antal nerveceller, og som derfor enten slet ikke eller kun i ringe grad må formodes at have oplevelser af, hvad de bliver udsat for; og det må være rimeligt, i det omfang det er muligt, at anvende sådanne orme til forsøg frem for f.eks. rotter.

Til gengæld er det tvivlsomt, om man kan opstille en generel rangordning af hvirveldyrene som mere eller mindre lavt stående. Og det er i alle tilfælde ud fra en videnskabelig betragtning urimeligt at udnævne f.eks. rotten til at være mere lavt stående end hunden. Ud fra den meget store forskning, som findes vedrørende rotters og hundes adfærd, er der ikke grund til at formode, at rotter i mindre grad end hunde er i stand til at opleve smerte eller anden form for lidelse.

Forskellen mellem hunden og rotten har i denne sammenhæng udelukkende at gøre med menneskelige følelser. Mennesker føler sig mere knyttede til hunde end til rotter.

Selv om det også i et vist omfang er rimeligt at tage hensyn til menneskelige følelser, så må hensynet til dyrene etisk set komme i første række. Derfor er der ikke grundlag for at sige, at det er bedre at anvende en rotte end en hund til forsøg.

f) Forsøgsdyr med medfødte defekter

I de seneste årtier har man fremavlet eller vedligeholdt naturligt forekommende bestande af forsøgsdyr med medfødte defekter. Det kan være dyr med svækket immunforsvar, dyr der let udvikler kræft, eller dyr som er stærkt disponeret for sukkersyge. Sådanne dyr sælges som standardvarer hos leverandører af f.eks. mus til forsøgsbrug.

Hensigten med at fremavle sådanne dyr, der har eller er disponeret for sygdom, er at anvende dem som sygdomsmodeller. Man kan bruge dyrene til at undersøge sygdommes forløb og årsager; og man kan bruge dem til at teste lægemidler mod de pågældende sygdomme.

Forsøgsdyr med medfødte defekter giver anledning til et etisk dilemma. På den ene side vil en række af disse dyr lide på grund disse defekter. På den anden side kan de være med til at reducere antallet af dyr, som skal gennemgå lidelsesfulde forsøg. Hvis ikke man

har de pågældende forsøgsdyr med den medfødte defekt, kan man nemlig for at skaffe dyremodeller være nødt til at forsøge at påføre de relevante sygdomme til betydeligt større antal dyr gennem kemiske, kirurgiske eller andre påvirkninger.

Det er rådets opfattelse, at frembringelsen af forsøgsdyr med medfødte dispositioner for lidelsesvoldende sygdomme etisk set må opfattes på linie med forsøg, som påfører dyr lidelse. Frembringelsen af sådanne dyr kan derfor kun accepteres i det omfang, at den er til væsentlig gavn. Hvis der er tale om stærk smerte eller anden form for intens lidelse, er det dog under ingen omstændigheder acceptabelt at frembringe sådanne dyr.

g) Transgene dyr

Nogle af de forsøgsdyr, som har medfødte defekter, er transgene. Det vil sige, at de oprindeligt er fremkommet ved en teknisk ændring af arvematerialet i et befrugtet æg.

Der kan f.eks. være tale om, at man har indsprøjtet artsfremmed genmateriale i forkeren på et befrugtet museæg. En del af dette materiale optages i dyrets arvemasse, hvorved det f.eks. kan komme til udtryk i form af øget modtagelighed for kræft. Ændringen vil ofte også findes i dyrets kønsceller og kan derfor nedarves.

Arbejdet med frembringelsen af transgene dyr har indtil nu mest haft karakter af grundforskning; men der er også begyndt at komme transgene forsøgsdyr med medfødte defekter på markedet. Et af dem, den såkaldte onko-mus (kræft-mus), er der taget patent på i USA.

Det er Rådets opfattelse at frembringelsen af transgene dyr med medfødte defekter bør vurderes på linie med frembringelsen af sådanne forsøgsdyr gennem traditionelle avlsmetoder. Det etisk set afgørende er, om dyrene kommer til at lide, og ikke om det er den ene eller den anden metode, som er anvendt til frembringe dyrene med.

For en overordnet etisk vurdering af transgene dyr henvises til "Udtalelse om transgenhusdyr" fra Det Ethiske Råd vedrørende Husdyr. I Årsrapport 1991 fra Rådet siges det sammenfattende bl.a., at Det Ethiske Råd vedrørende Husdyr

"... lægger til grund, at det ikke kan forsvares at skabe levende væsner, som lider, blot for at tilfredsstille menneskelige behov og interesser af mindre vægtig art.

Med dette udgangspunkt har Rådet, der finder, at det ikke er selve genmanipulationsteknikken, men brugen af den, der udgør det egentlige, etiske problem, ud fra en etisk synsvinkel konkluderet, at

* udviklingen af transgene husdyr forudsætter en forøgelse af den grundlæggende viden, der er nødvendig for en forsvarlig, kontrollabel genoverførsel, med

forudsigelig virkning, ...

* tilladelse til forskningsmæssig udvikling af transgene husdyr kun bør gives, hvis der er grund til at mene, at de udviklede dyr vil være fysiologisk i balance

h) Destinationsopdræt

I dag er det stort set kun tilladt at bruge forsøgsdyr, som specielt er opdrættet til formålet (destinationsopdræt).

Ud fra en etisk betragtning kan det forekomme urimeligt, at man på den ene side f.eks. afliver tusindvis af herreløse katte og på den anden side skal opdrætte katte specielt med henblik på forsøg. Det kunne synes mere rimeligt at anvende nogle af de dyr, som alligevel skal aflives.

Dyrevæmsmæssigt er der dog en væsentlig fordel ved destinationsopdræt, som langt opvejer den anførte urimelighed. Dyr, som i deres opvækst er vænnet til de forhold, som forsøgsdyr lever under, vil nemlig generelt blive påvirket meget mindre under forsøgene end dyr, som er vokset op under andre forhold.

Rådet mener dog ikke, at kravet om destinationsopdræt skal udvides til også at omfatte produktionsdyr som f.eks. svin og kvæg. Derimod er det vigtigt, at også disse dyr så tidligt som muligt vænnes til de forhold, som de skal leve under i forbindelse med forsøgene.

Der anvendes i Danmark et antal vildtlevende dyr i forsøg, hvor hovedformålet er at øge vor viden om den pågældende dyreart og dens samspil med den øvrige natur. Det være sig adfærd, fysiologi m.m. Der tages f.eks. blodprøver, dyrene mærkes, eller de påspændes radiosendere, bedøves, holdes i laboratorier i kortere eller længere tid og lignende.

Ovennævnte forsøg kræver en tilladelse i henhold til lov om jagt og vildtforvaltning. Der ses derimod ikke at være taget stilling til, hvorvidt sådanne adfærdsforsøg m.v. er omfattet af reglerne om tilladelse efter dyreforsøgsloven.

Det er Rådets opfattelse, at der i visse situationer, bl.a. fordi dyret kan udsættes for en stor stress-påvirkning i forbindelse med håndteringen, kan være tale om lidelsesvoldende forsøg og at sådanne forsøg kun bør tillades, såfremt målet står i rimelig relation til lidelsen.

i) Aktindsigt

Offentligheden har gennem Dyreforsøgstilsynets årsberetning mulighed for indsigt i hvor mange dyreforsøg, der gives tilladelse til, og gennem kortfattede beskrivelser også til karakteren af en del af disse forsøg.

Derimod udelukker loven, at man kan få oplyst identiteten på de personer, som har tilladelse til at udføre dyreforsøg; og i praksis er det heller ikke muligt at få mere uddybende beskrivelser af de enkelte forsøg, end de som er trykt i årsberetningen.

Hensigten med den begrænsede aktindsigt er at beskytte dyreforsøgsudøverne. I udlandet har der været eksempler på voldelige attentater mod forskere udført af yderligtgående grupper. Herhjemme har dyreforsøgsudøvere, som er trådt offentligt frem, oplevet chikane f.eks. i form af ubehagelige telefonopkald. Det er på den baggrund helt forståeligt, at mange, som udfører dyreforsøg, ønsker at være anonyme.

Desværre er konsekvensen, at dele af befolkningen føler sig utrygge ved det, der foregår. Mange synes at mene, at når man ikke kan få fuld indsigt i dyreforsøg, så må det være fordi, at der er noget, som ikke tåler dagens lys.

Det er Rådets opfattelse, at det for at sikre en ordentlig offentlig diskussion af dyreforsøg, er ønskeligt med så stor aktindsigt som muligt. Samtidig mener Rådet dog også, at udøvere af dyreforsøg bør have mulighed for at forblive anonyme, hvis de ønsker det. Vejen frem må derfor for det første være, at offentligheden i større grad end nu får mulighed for i anonymiseret form at få adgang til oplysninger om dyreforsøg. Endvidere bør institutioner og individuelle forskere på frivillig basis i så høj grad som muligt give offentligheden indsigt i, hvad der foregår. Det må også være i forsøgsudøvernes interesse, at den offentlige debat om dyreforsøg foregår på et sagligt grundlag.

6) **OPSTALDNING AF FORSØGSDYR**

Ved opstaldning af forsøgsdyr er der to væsentlige hensyn at tage. For det første, at dyrenes velfærd er tilgodeset under opstaldningen; og for det andet at de bliver forberedt til de forhold, de bliver budt i forbindelse med de forsøg, de skal indgå i.

For at sikre dyrenes velfærd under opstaldningen er det ikke nok, at dyrene får opfyldt deres behov for vand og føde og ikke lider af sygdomme. Det må også kræves, at dyrene så vidt muligt får opfyldt andre væsentlige behov, f.eks. behov for leg og anden adspredelse, sociale behov og behov for redebygning.

Det er Rådets opfattelse, at der for visse dyrearter, f.eks. hunde og katte, alle steder er gjort en meget stor indsats for at udvikle staldfaciliteter, der lever op til disse krav. Derimod er der andre dyrearter, f.eks. kaniner, som de fleste steder lever under forhold, der byder på begrænsede muligheder for motion, adspredelse og kontakt med artsfæller.

Næsten alle dyr, som indgår i forsøg, skal i forbindelse med forsøgene håndteres af mennesker. Det er således meget vigtigt, at forsøgsdyrene, inden de indgår i forsøg, bliver fortrolige med mennesker. Derfor bør der i den daglige rutine være tid til at dyrepasserne tager sig af det enkelte dyr. I det hele taget er staldpersonalets måde at behandle forsøgsdyrene på af afgørende betydning for dyrenes velfærd både før og under forsøgene.

Det er væsentligt at dyrene jævnligt tilses. Derfor bør der være krav om mindst ét dagligt tilsyn - også i weekender og i ferieperioder.

For at sikre den bedst mulige behandling af dyrene under opstaldningen er det efter Rådets opfattelse endvidere vigtigt, at staldpersonalet har fået en god uddannelse, der løbende holdes ajour gennem efteruddannelse.

Dyr med medfødte defekter kan stille særlige krav til staldfaciliteter og opsyn. F.eks. bør dyr med nedsat immunforsvar holdes isoleret fra mulige smitekilder. Der bør være skærpet opmærksomhed over for sygdomstegn, således at dyrene hurtigt kan blive behandlet eller aflivet, inden sygdomme udvikler sig i en grad, så der optræder stærke smerter eller anden form for lidelse.

7) VURDERING AF DEN EKSISTERENDE LOVGIVNING VEDRØRENDE DYREFORSØG

Den eksisterende lovgivning vedrørende dyreforsøg kan anskues ud fra i hvert fald tre vinkler:

- a) Hvad siges der i loven og de tilhørende bekendtgørelser?
- b) Hvordan administreres loven?
- c) Hvilke indirekte konsekvenser har lovgivningen og dens administration på forsøgsdyrenes forhold?

Rådet vil forsøge at vurdere den eksisterende lovgivning ud fra alle tre vinkler:

a) Vurdering af, hvad der siges i loven og de tilhørende bekendtgørelser

Generelt er der en meget høj grad af overensstemmelse mellem de ovenfor anførte etiske vurderinger og de intentioner, der kommer til udtryk i lovgivningen.

På et enkelt punkt er loven dog i klar modstrid med Rådets etiske holdninger. Det gælder Lov om dyreforsøg, § 6, første sætning, som siger: "Ved ethvert forsøg skal anvendes et i dyrerækken så lavt stående dyr som muligt". Rådet kan tilslutte sig de følgende sætninger i § 6, som lyder: "Ved ethvert forsøg skal valget af dyreart omhyggeligt vurderes og på forlangende begrundes over for dyreforsøgstilsynet. Ved valg mellem forskellige fremgangsmåder skal den vælges, der medfører brug af færrest dyr, forvolder mindst smerte, lidelse eller varigt mén, og som mest sandsynligt fører til tilfredstillende resultater."

Der synes også at være modstrid mellem Rådets konklusion om, at intens lidelse hos forsøgsdyr ikke kan tillades, og § 8 i lov om dyreforsøg. Denne paragraf lyder: "Hensætter forsøget dyret i en unormal tilstand, som må antages at være forbundet med lidelse, skal dyrets lidelse mildnes i videst muligt omfang. Så snart forsøgets formål tillader det, skal den unormale tilstand ophæves eller dyret aflives." Paragraffen udelukker ikke forsøg, der medfører intense lidelser, det ikke er muligt at lindre.

Endvidere mangler der i lovgivningen stillingtagen til forhold, som Rådet ud fra en etisk vurdering tillægger afgørende betydning:

Det er, at de goder, som opnås gennem dyreforsøg skal stå mål med de ulemper, som dyrene påføres gennem forsøgene. I loven siges det, at tilladelse til dyreforsøg kun må meddeles til forsøg med en række nærmere specificerede formål. Men der lægges ikke op til nogen egentlig afvejning af forsøgenes gavn i forhold til det, som forsøgene koster forsøgsdyrene i lidelse og ulempe.

I forbindelse med diskussionen vedrørende sammensætningen af Rådet for Dyreforsøg ønsker Det Dyreetiske Råd at betone, at det afgørende er, at afgørelserne i Rådet for Dyreforsøg træffes på baggrund af etiske og juridiske overvejelser parret med et grundigt kendskab til det aktuelle videnskabelige grundlag for dyreforsøg.

b) Vurdering af lovens administration

Ud over ting, som direkte følger af de ovenfor påpegede forhold i loven og de tilhørende bekendtgørelser, vil Rådet anføre et par forhold i lovgivningens administration, som kan diskuteres ud fra en etisk betragtning:

- * Den udstrakte anvendelse af "fælles-tilladelser", dvs. tilladelser, hvor en enkelt person på en institution eller en virksomhed har tilladelse til en række forsøg, som han eller hun lader udføre af andre. Hermed er der et stort antal forsøgsudøvere, som ikke direkte står til ansvar over for Dyreforsøgstilsynet.
- * En meget kraftig fokusering på forholdene for det relativt lille antal aber, hunde, katte og svin i forhold til det meget store antal mus og rotter, som anvendes til forsøg. For eksempel vedrører forsøgsbeskrivelserne i Dyreforsøgstilsynets årsberetninger næsten udelukkende forsøg med de førstnævnte dyrearter.

c) Vurdering af hvilke indirekte konsekvenser lovgivningen og dens administration har på forsøgsdyrenes forhold

Det er Rådets opfattelse, at Danmark i international sammenhæng må siges at være langt fremme med hensyn til at beskytte forsøgsdyr mod unødigt lidelse og sikre dem en god pasning og rimelige opstaldningsforhold. På den baggrund må den danske lovgivning generelt siges at have været en succes.

Man kan overveje, om systemet med afgifter på tilladelser fungerer efter hensigten. Dette system er tilsyneladende en væsentlig del af baggrunden for, at mange forsøgsudøvere søger om "fælles-tilladelser".

8) **FORSLAG OG ANBEFALINGER**

På baggrund af ovenstående vurdering af den eksisterende lovgivning vedrørende dyreforsøg vil Det Dyreetiske Råd for det første foreslå en revision af lov om dyreforsøg efter følgende retningslinier:

- * Der tilføjes et stk. 3 til § 1, ifølge hvilket Dyreforsøgstilsynet kan nægte at meddele tilladelse, såfremt forsøget ikke skønnes at være til væsentlig gavn.

Det Dyreetiske Råd er på det rene med, at grænsen mellem væsentlig og mindre væsentlig gavn i høj grad er åben for fortolkning. Det må være op til Rådet for Dyreforsøg igennem konkrete afgørelser at klariægge denne grænse.

- * Første sætning i § 6 udgår.
- * Med henblik på at ligestille smerter og anden form for lidelse slås § 7 og § 8 sammen, således at den første del af § 7 kommer til at indeholde følgende: "Operative indgreb samt fysiske, kemiske eller adfærdsmæssige påvirkninger, der hensætter dyret i en unormal tilstand, som må antages at være forbundet med stærk smerte eller anden intens lidelse, må ikke finde sted. Dog er det tilladt at udføre sådanne forsøg, hvis lidelsen forebygges effektivt gennem bedøvelse, smertebehandling eller ved anden medicinsk behandling. Så snart forsøgets formål tillader det, skal dyret aflives, såfremt den unormale tilstand ikke er ophævet."
- * Endvidere mener Rådet, at der bør ske nogle mindre ændringer med hensyn til sammensætningen og beskikkelsen af Rådet for Dyreforsøg:
  - et medlem udpeges efter udtalelse fra Det Sundhedsvidenskabelige Forskningsråd, ét medlem efter udtalelse fra det Jordbrugs- og Veterinærvidenskabelige Forskningsråd, ét medlem efter udtalelse fra Dansk Industri, ét medlem efter udtalelse fra Det Dyreetiske Råd og tre medlemmer efter udtalelse fra dyrebekyttelsesforeninger.
  - Medlemmerne af Rådet for Dyreforsøg bør beskikkes for en begrænset periode ad gangen, f.eks. tre år.

Det Dyreetiske Råd fremsætter for det andet følgende anbefalinger:

- * Der bør tages politiske initiativer til at sikre, at danske myndigheder arbejder målrettet på at tilpasse kravene til afprøvning af kemiske stoffer, lægemidler m.m., således at de hele tiden er på højde med udviklingen inden for forskningen i alternative metoder.
- * Det bør sikres, at offentligheden i større grad end nu får mulighed for i anonymiseret form at få adgang til oplysninger om dyreforsøg.
- * Institutioner og individuelle forskere, som udfører dyreforsøg bør på en frivillig basis i så høj grad som muligt give offentligheden indsigt i, hvad der foregår.

- Det Dyreetiske Råd vil endelig opfordre de enkelte institutioner og virksomheder, hvor der anvendes forsøgsdyr, til at overveje tanken om på frivillig basis at lave lokale dyreetiske komiteer. Formålet med sådanne komiteer skulle være at inddrage den enkelte forsøgsudøver i en dialog om, hvordan man på den for dyrene mest skånsomme måde når de ønskede forsøgsresultater.